STRIDEN OM TRIESTE

Af Sven Henningsen

8. oktober 1953 offentliggjorde den engelske og den amerikanske regering beslutningen om at rømme den del af Trieste-området, som siden 1945 har været besat af engelsk-amerikanske tropper. Dette skridt medførte en ny eksplosiv krise i konflikten mellem Italien og Jugoslavien om Adriaterhavets nordøstlige kyster. Striden om dette område har ikke alene været baggrunden for det spændte italiensk-jugoslaviske forhold i tiden mellem de to verdenskrige og siden 1945, men var også fra 1860erne til krigsudbruddet i 1914 et element i det østrigsk-italienske fjendskab og således en del af det konfliktstof i den europæiske politik, der resulterede i Julikatastrofen.

I Europa, hvor århundreders folkeblandinger indenfor mange områder bevirker, at statsgrænser umuligt kan afstikkes, således at de følger skillelinjerne mellem folkene, har den nationalistiske grænsepolitik skabt og skaber stadig konflikter mellem staterne. Den er gang på gang blevet årsagen til krige, samtidig med at disse stridigheder om nationale mindretal har gjort de mindre stater til kastebolde i den internationale stormagtskamp. I den lange periode, hvor nationalismen har præget europæisk politik, er Trieste-spørgsmålet et karakteristisk eksempel på en sådan modsætning med historisk, national, strategisk og økonomisk baggrund, hvis fortsættelse i brintbombens århundrede må karakteriseres som grotesk.

1. *Historisk baggrund.*

Byen Trieste, der ligger i Adriaterhavets nordøstlige hjørne, er blot brændpunktet for de konflikter, der har udfoldet sig om det område på Adriaterhavets østlige kyst, som indtil 1945 udgjorde det italienske landskab *Venezia Giulia,* bestående af halvøen Istrien og bjergegnene nord herfor (provinserne Carniola, Gorizia, Istria og Trieste). Området er på størrelse med Sjælland og Lolland-Falster (8.963 km²) og har en befolkning på ca. 1 million, bestående af italienere, der hovedsagelig bor i byerne i Fiume, Pola, Rovegno, Trieste, Monfalcone og Gradisca, mens det slaviske befolkningselement, slovener og kroater, for flertallets vedkommende findes i landdistrikterne, mens de danner et mindretal i byerne. Ifølge italienske beregninger bor der i området 600.000 sydslaver og 400.000 italienere, mens de jugoslaviske tal er henholdsvis 650.000 og 250.000.

Venezia Giulia erobredes 177 f. v. t. af romerne, der kaldte det Illyria.

I 6te århundrede begyndte slaverne at indvandre og slog sig hovedsagelig ned i det indre, hvor de indtil nutiden har levet som en primitiv bondebefolkning. Karl den Store skabte af Istriens vestkyst et markgrevskab, mens resten dannede et grevskab. 1420 kom markgrevskabet under republiken Venezia, der havde erobret en ring af havne på Istriens vestlige kyst. Disse gav støttepunkter for handelen, samtidig med at Dalmatiens skove leverede tømmer til Venezias flåder. Fra denne periode grundfæstes den italienske indflydelse og bosættelse. Italienerne dannede den lokale adel og i byerne et velstående borgerskab af købmænd og skibskaptajner.

I 14. og 15. århundrede satte de østrigske Habsburgere sig efterhånden fast på Istrien. 1382 erhvervede de således Trieste og 1511 Fiume.

1797 opløste Napoleon republikken Venezia, og Østrig fik overdraget Dalmatien og resten af Istrien. Efter nederlaget ved Austerlitz i 1805 måtte det imidlertid afstå Dalmatien og republikken Ragusa til Napoleon og i 1809 også Istrien med Trieste. Disse lande blev nu de illyriske provinser, som indlemmedes i Napoleons imperium med en fransk generalguvernør som øverste myndighed.

Under det franske styre, der varede til 1814, gennemførtes revolutionerende administrative, retlige, sociale og økonomiske reformer. Efter franske forbilleder oprettedes også et skolevæsen. Derimod led provinserne ligesom de andre lande, der blev behersket af Napoleon, under den franske økonomiske udsugning og troppeudskrivningerne.

Ved Europas nyordning 1815 fik Østrig de illyriske provinser tilbage sammen med dets øvrige italienske landsdele. Fra 1849 oprettedes under en kejserlig guvernør den administrative enhed *Küstenland* (littoral) bestående af tre kronlande: Gorizia, Gradisca og Istrien med hver sin landdag og lokale administration, samt bystaten Trieste, som havde halvautonom administration. Byen Fiume kom derimod fra 1848 under ungarsk styre, men havde selvstyre med italiensk som regeringssprog.

Denne ordning varede til 1918, og *Küstenland* var således en del af det habsburgske monarki med overvejende tysk administration. I samme grad som nationalismen blandt monarkiets mange nationaliteter tog til, og kravet om national selvbestemmelsesret voksede, blev Østrig-Ungarn en svag statsdannelse. Fra et økonomisk synspunkt var monarkiet derimod særdeles vel opbygget og gav indbyggerne gunstige økonomiske muligheder. Dette gjaldt også landskaberne på Adriaterhavets kyst.

Fra midten af det 19. århundrede fik kystprovinserne en økonomisk opgangsperiode. 1857 fuldførtes Ljubljana-Trieste banen – en sidelinje på den østrigske Südbahn. Dermed blev Trieste og dets opland forbundet økonomisk med Centraleuropa og Donaulandene. I 1869 åbnedes Suezkanalen, hvilket medførte en renæssance for transithandelen og trafikken på Middelhavet, i hvilken Triestes beliggenhed gav det gode chancer for at deltage. Endelig betød Østrigs udelukkelse fra Det tyske Forbund i 1866, at det mere og mere rettede sine økonomiske og politiske interesser mod sydøst, mod Balkan og Middelhavet.

Følgen heraf blev, at Triestes handel voksede stærkt fra 1860erne og bevarede et højt niveau indtil 1914. Denne udvikling begunstigedes på mange

måder af regeringen i Wien, der også gjorde byen til base for den østrig-ungarske Adriaterhavsflåde. Den økonomiske blomstring bevirkede endvidere, at slaverne vandrede ind til byerne, hvor de blev arbejdere. Den østrigske jernbanestatistik fra 1913 viser m. h. t. trafik fra og til Trieste, at 90 % foregik indenfor dobbeltmonarkiets grænser, heraf 31 % på selve kystprovinserne, mens Italiens andel var ringe.

De økonomisk gunstige forhold, der var gældende indenfor hele det store riges forskellige dele, tilsløredes dog af de voldsomme nationalitetskampe, som tilsidst opløste habsburgerriget. I kystprovinserne fordelte befolkningen sig 1913 på følgende måde: 20 % var slovener, 32,5 % var kroater, 3,5 % tyskere og 43 % italienere. De nationale modsætninger var således trekantede: på den ene side en slavisk og italiensk modsætning til den tyske administration og på den anden side spænding mellem slaverne og italienerne indbyrdes.

Mellem slovener og kroater gjorde historiske, religiøse og kulturelle forskelle sig gældende, og de hindrede en national politik ad fælles baner. Videst fremskredne var slovenerne og blandt dem begyndte allerede i 18. århundrede en litterær national bevægelse, bl. a. under ledelse af Bartholomæus Kopitar, som udgav en grammatik for det slovenske sprog. Fra slutningen af 1830erne fik bevægelsen politisk retning. Da det østrigske styre blev genindført i 1815, afskaffede det praktisk talt alle de reformer, som var blevet gennemført i den franske tid. Samlingen af slovener og kroater i de illyriske provinser havde imidlertid efterladt stærke impulser, og under navnet illyrianismen begyndte de nationalt bevidste slovener og kroater at agitere for oprettelsen af en illyrisk union under habsburgerne.

En anden retning indenfor den sydslaviske nationale samlingspolitik var den storkroatiske bevægelse, som udformede tanken om „trialismen", d. v. s. opdelingen af det østrigsk-ungarske monarki i tre dele: en tysk, en ungarsk og en sydslavisk. Fra det 20. århundredes begyndelse voksede den nationalistiske bevægelse mellem sydslaverne stærkt, fremmet af skolegang, valgret og bedre økonomiske kår. Samtidig fik den en anti-østrigsk kurs og sigtede mod kystprovinsernes løsrivelse og deres forening med serberne i kongeriget Serbien. Til trods for religiøse, kulturelle og historiske traditioner var flertallet af slovenerne og kroaterne i kystprovinserne i 1914 enige i ønsket om oprettelsen af en selvstændig stat sammen med serberne, selv om formen herfor kunne fremkalde uenighed.

I kystprovinserne var den sydslaviske nationalisme imidlertid ikke alene om at underminere den østrig-ungarske stat. Også italienerne sigtede i årtierne op mod 1914 mod løsrivelse og tilslutning til kongeriget Italien.

De nationalistiske aspirationer blandt italienerne var en udløber af det italienske folks kamp mod Østrig for at opnå national samling. I to krige med Østrig – 1859 og 1866 – lykkedes det Italien at befri Lombardiet og Venetien, men tilbage var „Italia Irredenta": Sydtyrol samt Istrien og Trieste på Adriaterhavets kystland. Da Italien i 1866, takket være Preussens sejr over Østrig, overtog Venetien, kom dets grænser i direkte kontakt med kystprovinserne og dermed også deres italienske befolkning. Ønskerne om at frigøre disse italienere fra østrigsk styre og hjemføre dem til den nye italienske stat kom først og

fremmest fra selve Italien. Italienerne i *Küstenland* indtog fra gammel tid en økonomisk og kulturel overlegen stilling, sammenlignet med den sydslaviske befolkning, og favoriseredes af den østrigske regering. Indtil 1866 var de da også loyale mod den østrigske kejser, men den voksende agitation fra Italien for løsrivelse vandt efterhånden flere og flere tilhængere blandt italienerne på Adriaterhavets østkyst. Ganske vist søgte Østrig at mildne både kongeriget Italiens agitation for „Italia Irredenta" og sine italienske borgeres utilfredshed ved at give disse en privilegeret stilling, som i monarkiets øvrige provinser kun blev nydt af tyskerne, men i 1914 sympatiserede dog betydelige befolkningsgrupper med den nationale bevægelse, selvom deres aktive deltagelse i agitationen var lunken og de ofte beklagede den.

På denne baggrund blev Italiens og Østrig-Ungarns makkerskab i Triplealliancen sammen med Tyskland en unaturlig kombination. Fra italiensk side blev denne forbindelse betragtet som midlet til at erhverve „Italia Irredenta", og Italien fik i alliancetraktaten indsat artikel 7, hvorefter det skulle have kompensationer i tilfælde af østrigske udvidelser på Balkan. Indtil 1914 nægtede østrigerne dog at forhandle herom. De to allieredes forhold til hinanden karakteriseres måske bedst af den østrigske generalstabschef Conrad v. Hötzendorffs forskellige forslag til en præventiv krig mod Italien, og den italienske regerings aftaler med Frankrig, der gjorde dens loyalitet mod sine allierede højst tvivlsom.

2. *Verdenskrig I.*

Da krigen udbrød i 1914 var der således i *Küstenland* to nationale bevægelser – den italienske og den sydslaviske – som begge arbejdede for de østrigske kronlandes løsrivelse fra Østrig-Ungarn. De inspireredes og støttedes fra to selvstændige stater Italien og Serbien. Det var dog klart, at hvis disse bestræbelser lykkedes, lå heri kimen til nye konflikter, hvis ikke italienerne og slaverne kunne enes om, hvilke dele, der skulle gå til Italien og hvilke til en eventuel storserbisk stat.

Italien var i den bedste position til at sikre sine interesser. Under Julikrisen rejste det overfor Østrig spørgsmålet om kompensationer. 3. august erklærede det sig neutralt med den motivering, at Østrig-Ungarn førte en angrebskrig, mens forpligtelser i Triplealliancen kun angik en defensiv krig. I december 1914 kom det endelig til forhandlinger mellem østrigerne og italienerne, og da disse opdagede, at Tyskland lagde pres på regeringen i Wien, øgedes deres krav. 21. februar nægtede Italien at sanktionere yderligere østrigske operationer på Balkan, med mindre det kom til forhandling om afståelse til Italien af østrigske områder. De italienske krav var dog således, at Østrig sagde nej.

Samtidig forhandlede italienerne med ententen, som var i stand til at give større løfter som vederlag for deltagelse i krigen. Endnu mens dens forhandlinger med Wienerregeringen foregik, afsluttede den italienske regering 26. april 1915 den hemmelige traktat i London, hvori ententen til gengæld for italiensk krigsdeltagelse bl. a. lovede provinserne Gorizia og Gradisca og en del af Carniola, Istrien og Trieste, øerne Cherso og Lussin samt den nordlige del af Dalmatien (se kort side 108). En opfyldelse af dette løfte ville bringe

1.3000.000 sydslaver og 230.000 tyskere under italiensk herredømme. Italiens planer gik tydeligvis videre end at frigøre „Italia Irredenta". Det tilstræbte, som den italienske ambassadør i London marquis Imperiali erklærede, garantier mod faren for, at det østlige Adriaterhav kom på slavisk hånd og beskyttelse af Italiens stilling som middelhavsmagt.

Fra Østrigs synspunkt var Londontraktaten naturligvis uakceptabel, dens opfyldelse ville afskære det fuldstændigt fra adgangen til havet. Under de fredsforhandlinger, som førtes mellem Østrig og ententen i 1917, blev de italienske krav da også en hovedanstødssten.

Hensynet til østrigske interesser blev dog ikke afgørende for spørgsmålets udvikling, men derimod de italiensk-slaviske modsætninger. I efteråret 1914 var den serbiske premierminister Nikola Pasič af den anskuelse, at Italien burde have Istrien og Triest, men ikke mere. Da serberne derfor fik nys om Londontraktatens løfter til Italien, protesterede de kraftigt. 7. juli 1917 enedes sydslaverne og serberne om retningslinjerne for oprettelsen af deres fremtidige stat, og Corfudeklarationen herom forudså klart en revision af Londondeklarationen. Præsident Wilsons ramme for den kommende fred, de 14 punkter, hvis artikel 9 lød således: „En regulering af Italiens grænser skal gennemføres efter klart anerkendte nationalitetslinjer" ville tydeligvis ved sin praktiske anvendelse komme i konflikt med de italienske aspirationer. I begyndelsen af 1918 søgte interesserede engelske kredse at få etableret en italiensk-jugoslavisk forståelse. Med Romregeringens billigelse indledtes forhandlinger i London mellem den italienske ambassadør Torre og den jugoslaviske politiker Trumbeč. Disse samtaler videreførtes på kongressen for de undertrykte nationaliteter i Rom i april 1918, hvori også deltog en italiensk delegation. Den såkaldte Rompagt forudså, omend uklart, en modifikation af Londontraktaten.

Italiens store ofre i krigen med Østrig-Ungarn og dobbeltmonarkiets fuldstændige nederlag i oktober 1918, der medførte dets opløsning og de forskellige nationaliteters kamp om deling af byttet, rejste også skarpt de italiensk-jugoslaviske modsætninger.

Italienerne var gået ind i krigen i 1915 for at tilfredsstille „den hellige egoisme", og deres mål sigtede ud over en national retfærdig løsning af det adriatiske problem og mod en fremtidig magtpolitiks stategiske grænser vis a vis en storserbisk stat. Dette trådte klart frem, da magterne i januar 1919 mødtes i Versailles for at indlede forhandlingerne om en fredsordning.

3. *Ordningerne 1919–1924.*

Kort efter fredskonferencens sammentræden i januar 1919 overrakte italienerne deres ønsker, der først og fremmest gik ud på en opfyldelse af Londontraktatens løfter. Dernæst forlangte de udover disse traktatmæssige krav, som England og Frankrig måtte føle sig forpligtet til at støtte, byen Fiume, hvilket mere end noget andet svækkede deres stilling i de følgende måneder. I forbindelse med forhandlingerne om Londontraktaten havde den italienske udenrigsminister Sonnino 21/3 1915 udtalt, at Kroatien burde have Fiume. Denne by, som var blevet hjulpet frem, for at Ungarn kunne få egen havn, og hvis ita-

lienske befolkning var blevet begunstiget af de ungarske myndigheder på bekostning af slaverne, havde imidlertid allerede 30/10 1918 erklæret sig for tilslutning til Italien. Her vakte denne aktion stormende begejstring, og regeringen Orlando, som stod delt i dette spørgsmål, følte sig tvunget til at tage Fiumekravet op i Versailles.

18/2 forelagde jugoslaverne deres synspunkter for timandsrådet. De gik ud på en grænse, der løb 15 miles øst for Isonzofloden d.v.s. at Istrien, indbefattet Trieste, Fiume og Dalmatien skulle overdrages til Jugoslavien.

Præsident Wilson modsatte sig kategorisk en opfyldelse af Italiens krav i deres helhed. Han nægtede at anerkende den hemmelige Londontraktat og henviste til en løsning, der fulgte nationale skillelinjer i overensstemmelse med folkenes selvbestemmelsesret. Hans forslag, som byggede på de amerikanske eksperters memorandum til ham, gik ud på, at Italien skulle have den vestlige halvdel af Istrien, indbefattet Trieste og Pola. Dette grænseforslag fik navnet Wilsonlinjen (se kort side 109).

Lloyd George og Clemenceau erklærede, at de var parat til at opfylde Londontraktatens forpligtelser, men tog afstand fra de italienske krav på Fiume.

På dette grundlag kæmpede man i de følgende uger og måneder. Forskellige kompromisforslag blev forkastet af enten italienerne, jugoslaverne eller Wilson, hvis modstand mod de italienske ønsker snarest blev skærpet. 14/4 tilstillede han Orlando et memorandum, der indeholdt de tidligere amerikanske synspunkter samt et forslag om, at Italien skulle have Lissa og Valona og Fiume internationaliseres, men indlemmes i det jugoslaviske toldområde, en ordning, der mindede om den, som blev truffet m.h.t. Danzig og Polen.

Orlando afviste Wilsons memorandum, hvorefter denne 24. april i en offentlig erklæring henvendte sig direkte til det italienske folk. Han henviste til U.S.A.s fredsstiftende opgave og de principper, han selv havde formuleret som grundlag for dette hverv, „... kun på disse principper håber og tror det (d.v.s. U.S.A.), at det italienske folk vil anmode det om at slutte fred."

Som følge af denne uortodokse måde at føre diplomatiske forhandlinger på forlod Orlando konferencen og rejste tilbage til Rom, hvor han fik en begejstret modtagelse og et stort tillidsvotum i deputeretkammeret. Havde Wilson næret illusioner om italienernes sympati for hans strenge retfærdighedskrav, blev han skuffet.

Maj gik, uden at man fandt en løsning. I juni styrtedes Orlando, men heller ikke hans efterfølger Nitti og den nye udenrigsminister Tittoni kunne få gennemført de italienske ønsker. Efter underskrivelsen af traktaten med Tyskland rejste Wilson tilbage til U.S.A., men den amerikanske delegation opretholdt fortsat kravet om „Wilsonlinjen", og i September blev situationen yderligere spændt, da digteren d'Annunzio gennemførte sit kup i Fiume, der hilstes med jubel af nationalister og fascister i Italien.

Da fredstraktaten med Østrig, hvorved de omstridte områder afstodes, blev underskrevet i St. Germain 10/9 1919, var man således ikke kommet til en ordning af den italiensk-jugoslaviske konflikt. 21. januar 1920 opløstes Versaillesskonferencen, og de endnu svævende problemer måtte enten løses af ambassadørkonferencen eller på de periodiske møder, som stormagternes premierministre

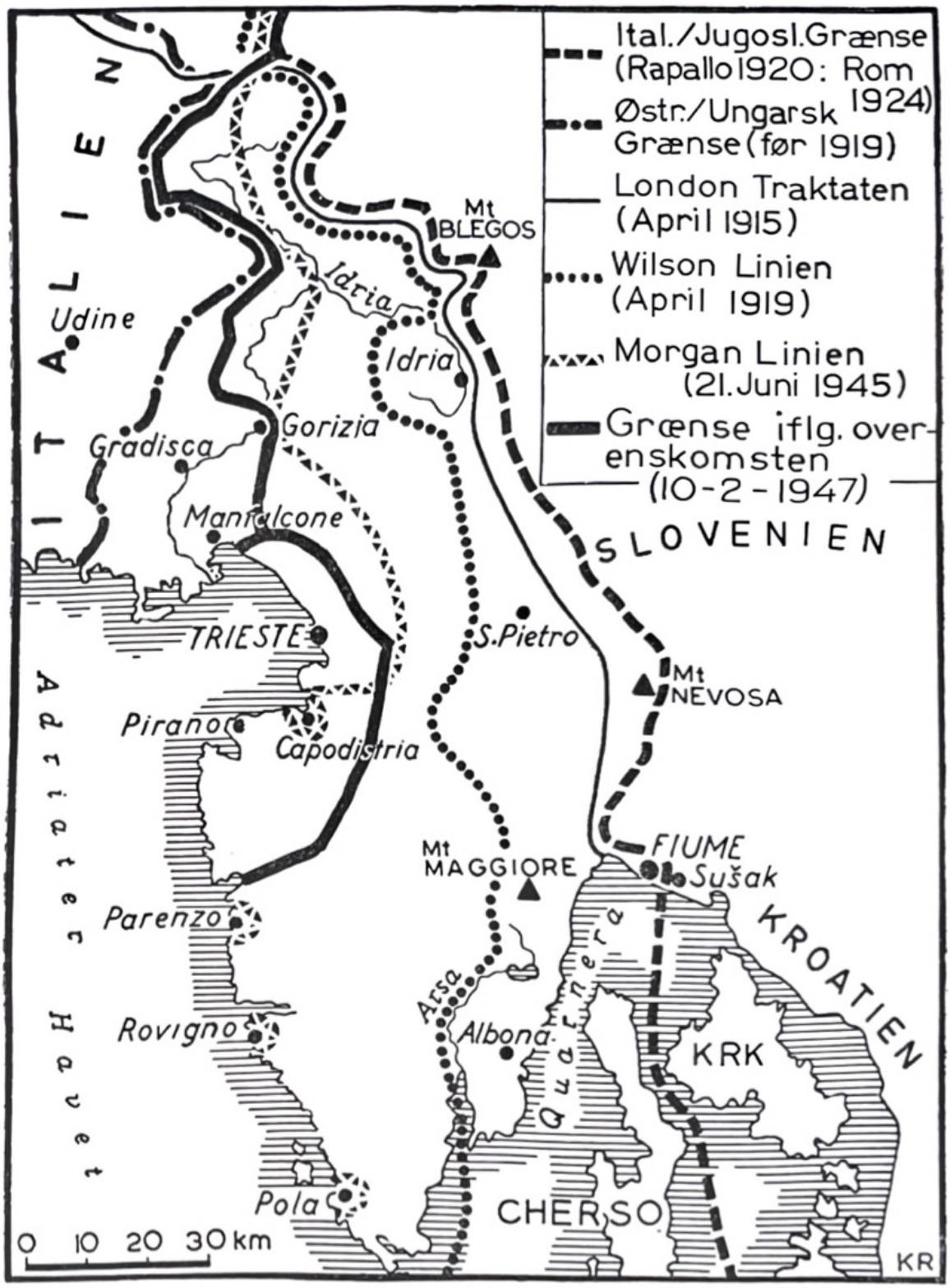

holdt i den følgende periode. På San Remokonferencen i April 1920 lykkedes det at få indledt direkte italiensk-jugoslaviske drøftelser, hvorefter England og Frankrig lettet trak sig ud af forhandlingerne. Wilson, som på dette tidspunkt kæmpede en tabende kamp mod den amerikanske folkestemning, blev slet ikke underrettet om denne nye fase i den italiensk-jugoslaviske grænsedragning.

Kontakten mellem Rom og Beograd resulterede i Rapallotraktaten 11/11

1920, hvori Italien opnåede Monte Nevosogrænsen, d.v.s. hele Istrien og grænse fælles med Fiume, som skulle være en fristad, mens Jugoslavien fik den tilgrænsende havneby Susak. Endvidere erhvervede Italien byen Zara samt øerne Lussin, Cherso og Lagosta (se kort side 109).

Fiume skulle ifølge Rapallotraktaten være selvstændig, men da det viste sig umuligt for italienerne og jugoslaverne at blive enige om dens grænser, besluttede de i 1924, at byen skulle indlemmes i Italien, mens Jugoslavien fik det omstridte Porto Baros.

Fra et strategisk synspunkt var ordningen af Adriaterspørgsmålet efter den første verdenskrig til Italiens fordel. Truslen om en slavisk magt på den anden side den venetianske bugt, og den svaghed, der ville have ligget i at skulle dele magten over Adriaterhavets nordøstlige kyster med den, blev afværget. De italienske erhvervelser måtte tværtimod fra et jugoslavisk synspunkt betragtes som truende støttepunkter for en eventuel italiensk ekspansion på Balkan. Det fik to gode havde Trieste og Pola samt det fra et strategisk synspunkt vigtige Fiume. Det opnåede en grænse langs de juliske alpers kam og alle de strategisk fordelagtige punkter mellem disse bjerge og bugten ved Fiume.

Fra et økonomisk synspunkt var de nyerhvervede landskaber af nogen værdi. Landbruget var svagest, idet kun en trediedel af Istrien blev dyrket, og bortset fra området mellem Trieste og Pirano var jorden ikke særlig god. Derimod rummede provinsen mineralske rigdomme, som især på grund af Italiens fattigdom på naturressourcer var af betydning. I det østlige Istrien lå rige kviksølv- og bauxitlejer samt Arsakulminerne i nærheden af Albona. Endvidere fandtes der bly, zink og marmor.

Industrielt var de vigtigste byer Trieste, Pola og Monfalcone, hvoraf de to første havde gode skibsbyggerier. I Trieste lå endvidere stålværker, cementfabrikker, savskærerier, maskinfabrikker samt forskellige småindustrier.

For transithandelsbyen Trieste blev opløsningen af Østrig-Ungarn og indlemmelsen i Italien derimod nærmest en katastrofe. De stater, der oprettedes eller udvidedes på dobbeltmonarkiets ruiner, førte økonomisk en destruktiv nationalistisk politik, hvilket medførte, at Trieste mistede sit fjernere opland, og dette formåede Italien ikke at erstatte. Allerede efter 1919 gik transittrafikken tilbage og nåede aldrig igen op på førkrigstallene. Efter 1929 skærpedes tilbagegangen, bl.a. fordi den centraleuropæiske trafik i endnu højere grad blev ledet over Hamburg og andre nord- og østersøhavne. I 1937 havde trafiken på Trieste kun $^1/_6$ af omfanget fra før 1914.

I det store og hele ordnedes Adriaterspørgsmålet til Italiens fordel. Selvom det måtte opgive kravet på det nordlige Dalmatien, som var blevet rejst på Versailleskonferencen, opnåede det dog mere, end det havde fået løfte om i Londontraktaten. Ikke blot fra et nationalt retfærdighedssynspunkt, men også for en fredelig europæisk betragtning havde „Wilsonlinjen" været bedre. I 1944, da Italien stod overfor en ny fredsordning, skrev den italienske historiker Gaetano Salvemini, som allerede i 1919 havde været talsmand for en mådeholden politik: „Dette område (det østlige Venezia Giulia) skulle aldrig have været tilført Italien. Befolkninger, der imod deres vilje knyttes til en fremmed nation, og som længselsfuldt spejder over grænsen mod deres landsmænd, er en kilde til

svaghed og ikke til styrke, de giver vanære og ikke prestige til den herskende nationalitet", en lære, som alle jord- og menneskehungrende nationalister kunne tilegne sig til Europas fordel.

4. *Tiden 1922–1945.*

I det memorandum, som den italienske delegation overrakte Versailleskonferencen 7/2 1919, hed det med henblik på de mindretal, som ville komme under italiensk regime, hvis Italiens krav gennemførtes: „Europa ... vil ... aldrig i fremtiden høre om nogen uretfærdighed, udøvet mod tyskere og slaver, som begivenhedernes gang nu vil bringe indenfor de nye italienske grænser."

Hvis det liberale Italien havde tænkt sig at overholde dette prisværdige princip, blev det i hvert tilfælde gjort til skamme, efter at Mussolini var kommet til magten i oktober 1922. I begyndelsen af tyverne havde slovenske skoler fået tilladelse til at fortsætte, slovenske og kroatiske aviser udkom stadig, og de slaviske mindretal deltog i det offentlige liv gennem repræsentation i den lokale administration og med 5 deputerede i det italienske kammer. I 1924 reduceredes antallet af deputerede imidlertid til 2, og efter 1929 forsvandt slovensk repræsentation såvel i de lokale råd som i deputeretkammeret. Ifølge skolelovene fra 1923 skulle al undervisning foregå på italiensk. De få slovenske klasser, som fik lov til at fortsætte deres virksomhed, var forsvundet i 1929. Fra januar s.å. blev alle slovenske og kroatiske aviser forbudt. Slovenske kulturelle og religiøse sammenslutninger opløstes, og den samme skæbne ramte ungdomsorganisationerne. Slovenske præster blev nægtet italiensk borgerskab og udvist. I marts 1923 blev slovenske stednavne forbudt, og slovenerne udsattes for pres for at få dem til at antage italienske navne. De, der ikke ville føje sig, blev forfulgt for at få dem til at flygte til Jugoslavien.

At Jugoslaviens behandling af sine italienske mindretal heller ikke var lydefri, kunne dårligt undskylde, højst taktisk motivere den italienske undertrykkelsespolitik.

På denne baggrund blev forholdet mellem Jugoslavien og Italien spændt i mellemkrigsårene. Foruden modsætningen m.h.t. Venezia Giulia kom den italienske fremtrængen i Albanien, som flere gange medførte kritiske situationer. Den voksende italienske indflydelse i dette land fra 1920erne, der kulminerede med dets besættelse i 1939, betød, at Italien beherskede strædet ved Otranto, Adriatehavets flaskehals, samtidig med at fodfæstet i Albanien skabte en fremskudt bastion på Balkan. Jugoslavien kunne med rette føle sig truet.

Disse grundlæggende modsætningsforhold bevirkede, at Jugoslavien naturligt gled ind i den anti-italienske front, som Frankrig organiserede. Dets almindelige interesse i at opretholde status quo, der skabtes i 1919, gjorde det til selvskrevet medlem af den lille entente, som Italien betragtede med mishag. Efter den første Tiranatraktat mellem Italien og Albanien i 1927 sluttede jugoslaverne en alliance med Frankrig, og i 1930erne blev det medlem af Balkanententen, der søgte at krydse de italiensk-tyske planer. Til gengæld fandt Balkanrevisionisterne, Ungarn og Bulgarien, støtte hos Italien. Den afspænding, som Rom og Beograd under indtryk af Tysklands voksende magt på Balkan

søgte at tilvejebringe i 1937, forblev uden betydning. Mussoline var på det tidspunkt bundet til det overmægtige Tyskland.

I 1941 angreb Italien sammen med Tyskland den jugoslaviske stat, og efter dennes sammenbrud i april kom de jugoslaviske Adriatehavsprovinser under italiensk styre. Den undertrykkelsespolitik, som her blev ført af Italienerne, øgede slovenernes og kroaternes had til det italienske regime i Venezia Giulia. Da Mussolini og det fascistiske styre styrtedes i 1943, og Norditalien blev besat af tyske tropper, fik provinserne Trieste, Ljubljana, Gorizia, Friuli, Pola, Zara og Quarneo i november 1943 tysk administration og en tysk rigskommissær som øverste myndighed.

5. *Befrielsen af Venezia Giulia i 1945.*

De offentliggjorte engelsk-amerikanske dokumenter og memoirer fra krigstiden har vist den modsætning m.h.t. strategisk-politisk opfattelse, der dukkede op mellem amerikanerne og englænderne, da planlæggelsen af det europæiske kontinents tilbageerobring skulle begynde. Mens Roosevelt og hans vigtigste militære rådgivere først og fremmest sigtede mod invasionen i Frankrig, tog Churchill og de engelske generaler atter og atter tanken om en invasion på Balkan op. Hensigten var dels at ramme Tyskland i dets „bløde underliv" og dels ved krigens afslutning at opnå den fra et vestligt synspunkt mest fordelagtige militære magtfordeling i forhold til Rusland. I disse planer indtog Trieste og Venezia Giulia en fremtrædende plads.

Spørgsmålet om en Balkaninvasion aktualiseredes, da Rom var blevet erobret 4. juli 1944. Amerikanerne anså nu hovedmålet i Sydeuropa nået og forlangte 10 divisioner fra general Alexanders styrke flyttet til den planlagte landgang i Sydfrankrig, „operation Anvil". På en konference 17/6 i Italien foreslog derimod den engelske øverstkommanderende for Middelhavsområdet, general Maitland Wilson, at Alexander fik ordre til at fortsætte offensiven i Italien og erobre Podalen. Støttet af en amfibieoperation på Istriens kyst skulle han derefter gennem Ljubljana åbningen trænge ind på den ungarske slette. Dette militære forslag, der var i overensstemmelse med Churchills politiske ønsker, blev stærkt imødegået af generalerne Marshall og Eisenhower, som heri så et engelsk forsøg på at underordne strategiske interesser politiske hensyn. Skønt Churchill intervenerede hos Roosevelt, vandt amerikanerne i denne omgang, og „operation Anvil" blev iværksat.

På den anden Quebeckonference i september tog Churchill atter forslaget om en landgang på Istrien op, men fik atter et bestemt amerikansk nej.

Roosevelts politiske motiver var utvivlsomt uviljen mod at indlede militære operationer, som kunne skabe russisk mistillid til de allieredes hensigter og dermed bringe hans planer for et intimt amerikansk-russisk efterkrigssamarbejde i fare. Stalin var derimod tilsyneladende mere interesseret i at få delt Balkan i interessesfærer. Da Churchill aflagde besøg i Moskva i oktober og her aftalte en sådan ordning, hvorved den engelsk-russiske indflydelse i Jugoslavien skulle være 50–50, akcepterede Stalin også Churchills forslag om en engelsk landgang i Adriaterhavets nordlige hjørne eller på dets østkyst. Militært ville russerne

herved opnå, at deres hære fik flanken dækket, når de fra Jugoslavien svingede mod nord, ind i Ungarn.

Churchills motiv var utvivlsomt, at han dermed ville skabe militær basis for den politiske aftale med Stalin om Jugoslavien og stabilisere engelske middelhavsinteresser efter krigens ophør.

Da Tito i august besøgte Churchill i Napoli, havde denne udtalt sig svævende om en invasion på Istrien eller i Trieste, men efter at Stalins tilslutning var sikret, indledte general Wilson i november forhandlinger med jugoslaverne om landsættelse af et regiment i Zara. Tito var dog skeptisk m.h.t. de engelske politiske hensigter, nægtede at give tilladelse til engelske troppers landgang og foreslog, at deres materiel i stedet for skulle stilles til disposition for hans partisaner. I denne forbindelse er den samtale interessant, som Tito havde ført med Stalin i oktober under sit besøg i Moskva. Den drejede sig om et telegram, der var indløbet, og som indeholdt meddelelse om en engelsk landgang i Jugoslavien. Ifølge Dedijers version i bogen „Tito Speaks" passede det ikke Stalin, da Tito kategorisk erklærede, at jugoslaverne med våbenmagt ville modsætte sig en engelsk landgang.

Titos afvisning fik de engelske ønsker om at sikre sig en militær position i Jugoslavien og dermed en baggrund for den politiske aftale med russerne til at strande. Tilbage var kun chancen for at sikre sig Trieste gennem fremrykning fra Italien.

Fra september 1943 var det italiensk-jugoslaviske grænseområde blevet et af de mest aktive centrer for partisanvirksomhed mod tyskerne. Disse modstandsgrupper bestod dels af italienere, bl. a. rekrutteret fra de italienske hære, som tyskerne afvæbnede efter Italiens kapitulation og dels af slovenere. Nogle af de italienske brigader lykkedes det at bevare selvstændigheden, men de fleste i disse egne kom efterhånden under Titos ledelse. Hvis de, bortset fra ønsket om at befri Italien for fascistisk og tysk indflydelse, havde politiske synspunkter, kaldte de sig kommunister.

I løbet af 1944 opstod der i Venezia Giulia ligesom i det øvrige Norditalien nationale befrielseskomiteer. Slovenerne dannede deres egne komiteer, og med støtte fra Titos Jugoslavien var de i de fleste tilfælde i stand til at dominere situationen.

Italiens sammenbrud aktualiserede for Tito og hans partisaner muligheden for en annektion af Venezia Giulia og Trieste – „den økonomiske og strategiske port ind i Centraleuropa". På AVNOJs (den jugoslaviske folkekomités antifascistiske råd) kongres i november 1943 vedtoges, at der skulle stilles krav om Venezia Giulias og Triestes annektion. Dette fremkaldte iøvrigt et af de første sammenstød mellem Tito og russerne, da disse bebrejdede ham, at dette og proklameringen af en jugoslavisk republik var et dolkestød i ryggen på Rusland. I september 1944 gentog Tito imidlertid offentligt de jugoslaviske annektionskrav.

Da de tyske tropper i Italien havde kapituleret 2. maj 1945, begyndte derfor et kapløb mellem engelsk-amerikanske og jugoslaviske tropper om at komme først til Trieste. Allerede fra begyndelsen af 1945 havde Titos styrker opereret så langt mod vest som floden Udine. Da de første new-zealandske tropper der-

for ankom til Trieste 2. maj, var jugoslaviske styrker allerede siden 30. april i besiddelse af byen og satte sig snart fast i hele Venezia Giulia. Dette var i strid med de militære aftaler, som var blevet afsluttet mellem feltmarskal Alexander og Tito i juli 1944 og gentaget i februar 1945, gående ud på, at Titos tropper måtte besætte Fiume og området øst herfor, mens Alexanders styrker skulle kontrollere resten af Venezia Giulia. Tito stillede nu krav om administrationen af hele Istrien og områder i det østrigske Kärnthen, hvorved de engelsk-amerikanske forbindelseslinjer til Østrig ville komme i fare. Fra engelsk side satte man dette brud på indgåede aftaler i forbindelse med Titos besøg i Moskva i april 1945, hvor en venskabstraktat blev afsluttet 11/4.

I Trieste havde Titos tropper efter befrielsen taget magten fra den lokale italienske befrielseskomité og fjernet den fra Palazza del Governo. Jugoslaverne begyndte at indsætte en civil administration med „folkedomstole", der fungerede med støtte af en kommunistisk „folkegarde". En lignende jugoslavisk overtagelse af magten indledtes i det øvrige Venezia Giulia.

Følgen blev nogle ugers spændte forhandlinger, hvorunder det ikke alene truede med væbnet sammenstød mellem jugoslaverne og englænderne, men også ifølge Churchills nyligt offentliggjorte sidste bind af „The Second War" kom til skarpe telegramudvekslinger mellem Stalin og Churchill. Iøvrigt indtraf i denne periode et nyt sammenstød mellem Tito og russerne. 5/5 holdt Tito en tale i Ljubljana, hvori han angreb vestmagterne for den behandling, de gav jugoslaverne. „Det er blevet sagt," udtalte han, „at denne krig er en retfærdig krig, og det er således, vi har set på den. Men vi forlanger også en retfærdig afslutning på krigen. Vi forlanger, at enhver bør være herre i sit eget hus. Vi ønsker ikke at betale andre folks gæld eller at fungere som byttepenge i handeler mellem dem; vi vil ikke blandes op i indflydelsessfærepolitik." Da russerne til Titos store overraskelse protesterede mod denne tale, havde de antagelig deres aftale med Churchill fra okt. 1944 i tankerne. De afviste udenrigsminister Edvard Kardeljs første forklaringer, og den russiske ambassadør i Beograd afleverede 5/6 følgende meddelelse til Kardelj: „Kammerat Titos tale er efter vort synspunkt et fjendtligt angreb på U.S.S.R. Kammerat Kardeljs forklaringer er ikke tilfredsstillende. Vor læsende offentlighed forstår kammerat Titos tale på denne måde, og det er i virkeligheden umuligt at betragte den i andet lys. Sig til kammerat Tito, at hvis han igen afleverer et sådant angreb på Sovjetunionen, bliver vi tvunget til at svare kritisk i vor presse, og vi vil tage afstand fra ham." Først efter nye jugoslaviske undskyldninger blev sagen bragt ud af verden.

Efter at feltmarskal Alexander havde sendt Beograd en advarsel, der i realiteten var et ultimatum, blev der 9/6 afsluttet en overenskomst mellem Tito og de to vestlige regeringer. Ifølge denne skulle Venezia Giulia, vest for en linje, der indbefattede Trieste samt jernbanen herfra til Østrig via Gorizia, Caporetto og Tarvisio, havnen Pola samt ankerpladserne på Istriens vestkyst, stilles under Alexander, og de jugoslaviske styrker trækkes tilbage fra dette område. I overenskomsten blev det fastslået, at denne militære overenskomst ikke berørte den afgørelse, som en kommende fredskonference ville træffe om Venezia Giulias og Triestes skæbne.

20/6 afsluttedes yderligere en overenskomst mellem Alexanders stabschef,

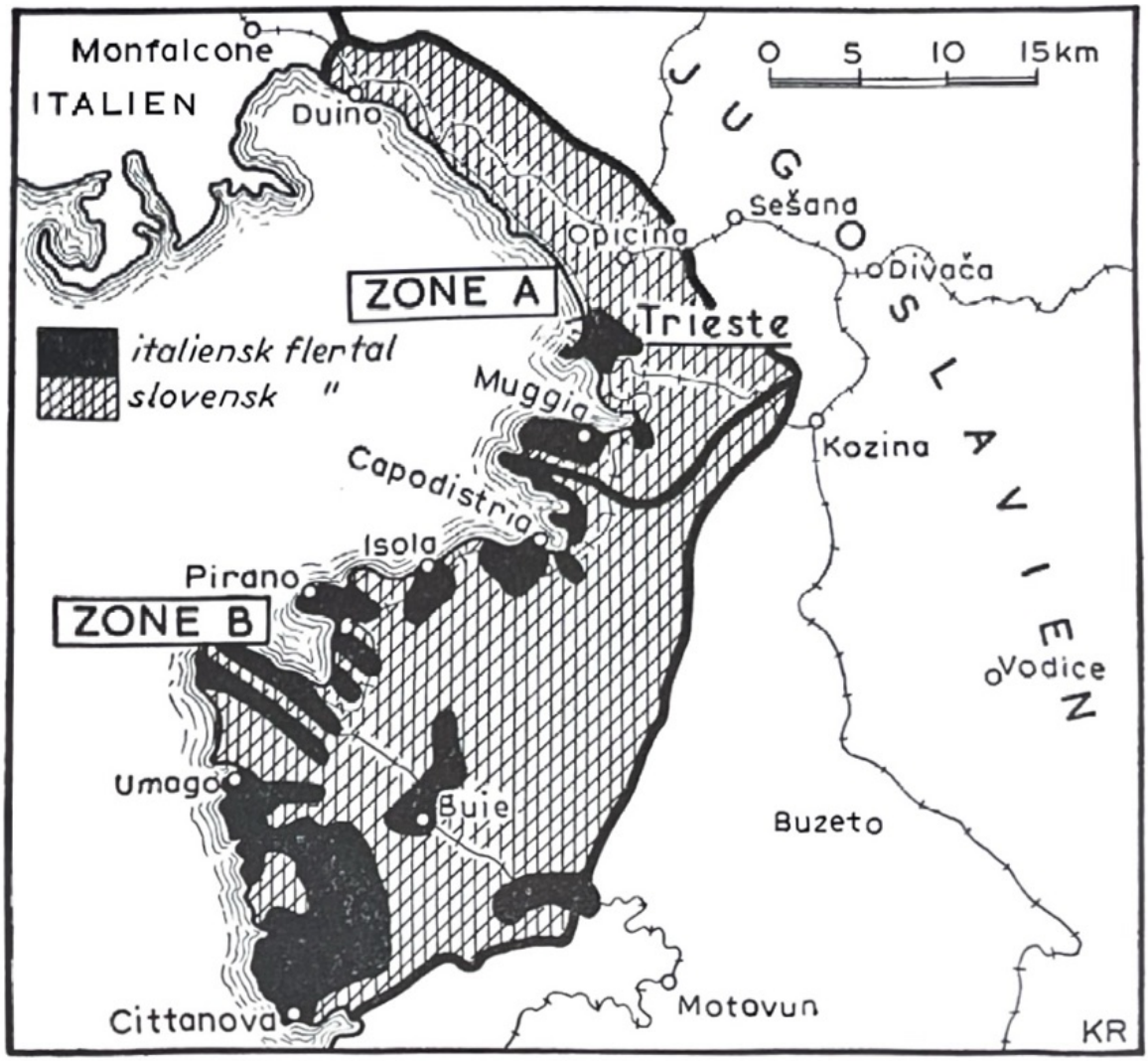

Det frie territorium Trieste (den sorte linje angiver dels grænsen og dels „Morganlinjen" mellem zone A og zone B).

general Morgan og den jugoslaviske general Jovanovic, hvorved demarkationslinjen præcist blev fastlagt („Morganlinjen") (se kort side 109).

6. *Den italienske fredstraktat 10/2 1947.*

På Yaltakonferencen i Februar 1945 havde englænderne forelagt et memorandum om den fremtidige italiensk-jugoslaviske grænse, men det blev henvist til senere diplomatisk drøftelse. Spørgsmålet kom derfor først til behandling, da udenrigsministerrådet, som var blevet nedsat på Potsdamkonferencen til at udarbejde fredstraktaterne med de små aksemagter, mødtes til sit første møde i London i september 1945.

13/9 begyndte gennemgangen af fredstraktaten med Italien på grundlag af et engelsk udkast. Dette dokuments ordlyd kendes ikke, men det er blevet karakteriseret som „temmelig hårdt m.h.t. den måde, hvorpå det blev forelagt, men ikke urimeligt af indhold". Dets bestemmelser adskilte sig ikke særligt fra de amerikanske forslag, som i det væsentlige fulgte Wilsonlinjen fra 1919, dog

således, at den af etnologiske grunde var modificeret mod nord til fordel for jugoslaverne og mod syd til fordel for italienerne af de samme samt økonomiske grunde, idet kul og bauxitlejerne var blevet lagt indenfor den italienske grænse. Trieste skulle efter det amerikanske forslag forblive under italiensk suverænitet, men havnen administreredes af en kommission, bestående af repræsentanter for de nationer, der var interesseret i at benytte den.

18/9 forelagde den jugoslaviske vicepremierminister Edvard Kardelj et memorandum om de jugoslaviske krav. Det gik ud på, at Italien skulle afstå den „juliske mark", der defineredes som området mellem den gamle italiensk-jugoslaviske grænse mod øst og den etnologiske grænse mod vest, indbefattet hele Venezia Giulia med Trieste, Pola og Gorizia, samt øerne Cherso, Lussin, Lagosta og Pelagosa.

Jugoslaverne motiverede dette med henvisninger til geografiske, historiske og etnologiske synspunkter samt „folkets vilje". Angående Trieste påpegedes, at byen ikke alene økonomisk betjente Italien og Jugoslavien, men hele Centraleuropa. Memorandumet afviste en internationalisering af byen, men tilbød oprettelse af frie zoner i havnen.

En gennemførelse af disse krav ville have medført, at Italiens grænse var blevet ringere, end den var før 1914, samt at 350.000–400.000 italienere var kommet under jugoslavisk styre.

Samme dag forelagde den italienske ministerpræsident de Gasperi de italienske synspunkter, som i august var blevet meddelt den amerikanske regering. Han udtalte, at Italien havde påført Jugoslavien krig og var villig til at gøre ofre for at få et godt forhold til sin nabo; antydede Wilsonlinjen som en rimelig grænse; fremhævede specielt ønsket om, at Trieste forblev en italiensk by og ikke blev afskåret fra Pola, og endelig at Fiume blev et „corpus separatum". Yderligere fremhævede de Gasperi betydningen af, at Italien beholdt bauxitlejerne og kulminerne ved Arsa, der leverede 30 % af dets kul.

Bortset fra at der var enighed om, at Trieste burde være en frihavn, gik drøftelserne mellem de fire store udenrigsministre straks i hårdknude. Molotov akcepterede blankt de jugoslaviske krav, men da han samtidig under drøftelserne af de øvrige punkter i den italienske traktat forlangte et russisk formynderskab over Tripolitania og afviste Dodecanesernes afståelse til Grækenland, fik diskussionerne et langt videre perspektiv end lokale italiensk-jugoslaviske stridigheder. De angik selve magtbalancen i Middelhavet, og Trieste på jugoslavisk hånd måtte for de vestlige magter komme til at betyde, at Adriaterhavets vigtigste havn gled ind i den russiske magtsfære. Den engelske udenrigsminister Bevin karakteriserede de russiske krav som „et stik tværs over det britiske riges strube" og afviste dem kategorisk. Heller ikke den amerikanske udenrigsminister Byrnes og Frankrigs Bidault ville gå med til, at Rusland således blev en middelhavsmagt. Forhandlingerne gik derfor i stå, og på Byernes forslag henvistes den italienske fredstraktat 19/9 til stedfortræderne, der fik den opgave at trække en grænselinje, „som i hovedsagen bliver den etnologiske, således at et minimum kommer under fremmedstyre, idet man går ud fra, at der gennemføres passende undersøgelser på stedet, inden den endelige grænsedragning finder sted". Med hensyn til Trieste fik stedfortræderne pålæg om at foreslå et inter-

nationalt regime, „der sikrer, at havnen og transportmulighederne ... bliver tilgængelige på lige vilkår for al international handel og for Jugoslavien, Italien og de centraleuropæiske stater, således som det er sædvane i andre frihavne i verden".

Udenrigsministerrådets forhandlinger brød sammen i oktober på grund af den åbenbare modsætning mellem øst og vest, der dybest set drejede sig om uenigheden mellem sejrherrerne om magtfordelingen i Europa efter aksemagternes sammenbrud. På denne baggrund blev Venezia Giulia- og Trieste-problemerne ikke alene spørgsmål om at finde kompromiser mellem de jugoslaviske og de italienske ønsker, hvilket i sig selv kunne være tilstrækkeligt svært eller umuligt, men først og fremmest en kamp mellem Rusland og vestmagterne om magtbalancen i Middelhavet, hvor Italien og Jugoslavien blev bønder i de stores skakspil.

I januar 1946 begyndte stedfortræderne deres forhandlinger. På grundlag af beslutningen i udenrigsministerrådet nedsatte de en kommission, bestående af en repræsentant for hver af de fire stormagter, der skulle rejse til Istrien og på stedet undersøge spørgsmålene og udarbejde forslag til en grænse.

Kommissionen arbejdede i 4 uger – i marts–april – og besøgte hele det omdiskuterede område. Efter tilbagekomsten til London forelagde de en fælles rapport, men fire indstillinger, hvilket var det bedste bevis for, at en løsning, baseret på undersøgelser og statistiker, ikke var mulig, men kun som resultat af en handel mellem stormagterne.

Den russiske eksperts forslag fulgte i det væsentlige de jugoslaviske krav. Det amerikanske var nærmest Wilsonlinjen, mens englænderens og franskmandens indstillinger mod nord stort set overensstemte med amerikanerens, men var mindre gunstigt for Italien mod syd. De amerikanske forslag ville medføre, at 52.000 italienere kom under Jugoslavien og 3–4 gange så mange jugoslaver under Italien. Efter den franske linje ville 130.000 italienere komme under Jugoslavien og 115.000 jugoslaver under Italien, mens derimod en gennemførelse af det russiske forslag indebar, at Jugoslavien ville få 460.000 italienske borgere. Til gengæld kom ikke en eneste jugoslav indenfor de italienske grænser.

Med hensyn til Trieste var russernes forslag det eneste, som blankt tildelte Jugoslavien byen. Under de fortsatte drøftelser i stedfortræderrådet ønskede den amerikanske og den engelske repræsentant at diskutere et forslag til reglement for frihavnsområdet, men dette ville russeren ikke høre tale om. Han foreslog først at afgøre byens tilhørsforhold, hvorefter reglementet nemt kunne ordnes.

Da udenrigsministerrådet igen mødtes, denne gang i Paris 25/4 1946, blev diskussionerne om den italiensk-jugoslaviske grænse uenighedens klimaks. Molotov gik atter i breschen for jugoslavernes krav, mens de andre ministre forsvarede de linjer, som deres eksperter havde foreslået. Som kompromisforslag tilbød Byrnes at akceptere den engelske eller den franske linje samt foreslog at afholde folkeafstemning i området mellem den amerikanske og den russiske linje. Molotov afviste begge forslag.

I et sidste forsøg på at vinde Trieste for Tito inviterede Molotov sin amerikanske kollega til en privat drøftelse i den russiske ambassade. Under denne mid-

dag antydede han, at hvis amerikanerne ville akceptere, at Tito fik hele Venezia Giulia, indbefattet Trieste, ville Rusland ændre sin stilling m.h.t. de italienske kolonier og erstatningsbetalinger, det sidste dog på Jugoslaviens og Grækenlands bekostning. Da Byrnes afviste dette som grundlag for et kompromis, brød forhandlingerne om den italienske traktat atter sammen.

I de offentlige debatter om Trieste-spørgsmålet under dette første Parisermøde indtog de strategiske betragtninger en fremskudt plads. Hvis det russiskvenlige Jugoslavien fik byen, kunne russerne benytte den som flådebase og true det engelsk-amerikanske herredømme i Middelhavet var hovedindholdet i den vestlige presses kommentarer. Realiteten var dog, at Trieste ikke havde en så afgørende plads, da Rusland allerede dominerede i Albanien og havde andre jugoslaviske havne til disposition. Omvendt forsøgte Molotov forgæves i rådet at overbevise sine kolleger om den betydning, byen ville få som udgangspunkt for en fremtidig aggressiv politik, hvis den forblev på italiensk hånd. Det var måske nærmest de Churchillske planer under verdenskrig II han havde i tankerne. Vigtigere i denne øjeblikkelige øst-vest tovtrækning var, at løsningen af Trieste-spørgsmålet efterhånden var blevet en prøve på de to magtgruppers styrke. Hvis Molotov vandt, ville de kredse i Italien, Frankrig og andre vesteuropæiske lande, som i U.S.A.s styrke så garantien mod at blive overvældet af Rusland, svækkes, mens det ville mindske den russiske indflydelse i de kommunistiske lande i Østeuropa, hvis Byrnes vandt.

Der var dog en grænse for, hvor langt Rusland var villig til at gå for at forsvare sin allieredes interesser. Mellem udenrigsministerrådets to Parisermøder aflagde Tito 27/5–10/6 besøg i Moskva. Ifølge Hamilton Fish Armstrongs fremstilling i „Tito and Goliath" bebrejdede Stalin ham, „at han anmodede Sovjet om at gå så vidt som en krig for at skaffe Jugoslavien Trieste og nægtede blankt at gå med til en sådan plan".

På det tredie udenrigsministermøde i Paris begyndte forhandlingerne på samme måde, som de var afsluttet en måned tidligere. På et privat møde fremsatte Bidault imidlertid forsigtigt tanken om at skabe en international Triestezone. Molotov var øjensynlig klar over, at hvis Rusland ville have en italiensk fredstraktat og dermed andel i de italienske erstatningsbetalinger og ordningen af dets kolonier samt undgå, at Trieste forblev på italiensk hånd, måtte han gå med til et kompromis. 2/7 accepterede han derfor principielt oprettelsen af et autonomt territorium Trieste, men hans konkrete forslag, som blot var en ny måde at opfylde de jugoslaviske ønsker på, blev forkastet af de andre. Derefter foreslog Bidault, at „det frie territorium" skulle omfatte det område mellem Duino mod nord og Cittanova mod syd, der lå vest for det franske grænseforslag (se kort side 115). Nord for Duino skulle den italiensk-jugoslaviske grænse endvidere følge den franske linje, hvorved det frie territorium ville få fælles grænse med Italien. Skønt ingen af parterne var glade for denne løsning, blev den dog akcepteret 3/7. På amerikansk forslag blev det endvidere vedtaget, at den nye statsdannelse skulle stilles under De forenede Nationers sikkerhedsråds beskyttelse, mens Molotov forgæves søgte gennemført, at de fire stormagter blev garanter.

På den lange vej til fredstraktater med de små aksemagter nåede man nu

til den store fredskonference, som trådte sammen i Paris 29. juli. Såvel jugoslaverne, støttet af de andre kommunistiske stater og Abessinien, som italienerne, støttet af de britiske dominions og Brasilien, protesterede mod det udkast, stormagterne var blevet enige om. Alle ændringsforslag m.h.t. den italiensk-jugoslaviske grænse blev dog stemt ned. Derimod truede konferencen med at bryde sammen, da man kom til diskussionen af statuterne for det frie territorium Trieste. For vestmagterne var det naturligvis afgørende at få fastlagt et styre, der kunne modsætte sig et russisk-jugoslavisk pres, og de forelagde derfor et udkast, hvorefter guvernøren skulle have næsten diktatorisk magt. Russerne ville derimod lægge hovedvægten i forsamlingen, for derved at kunne udnytte kommunisterne i Trieste til at svække den vestlige indflydelse, samt foreslog, at territoriet skulle indgå en toldunion med Jugoslavien, dets jernbaner bestyres i fællesskab med jugoslaverne, og endelig at Triesteborgere og jugoslaviske borgere frit kunne nedsætte sig på hinandens statsterritorier. Dette var i virkeligheden det oprindelige jugoslaviske forslag i en ny version.

Konferencen reddedes dog, da et fransk kompromisforslag, der mere lignede det engelsk-amerikanske end det russiske, blev vedtaget.

Næstsidste akt udspilledes derefter på udenrigsministerrådets møde i New York i november–december 1946. Her gjorde Molotov et sidste forsøg på at få gennemført det russiske statutforslag, men da Byrnes præciserede, at enten blev den italienske fredstraktat, som fredskonferencen havde vedtaget, gennemført, eller også blev der slet ingen, bøjede han sig.

Dermed var man kommet til enden på den lange og møjsommelige forhandlingsvej og med et resultat, som ingen var tilfredse med. 10. februar 1947 blev den italienske fredstraktat underskrevet i Paris.

Italien afstod til Jugoslavien 85 % af Venezia Giulia, et område på ca. 3000 kvadratmiles, beboet af 225.000 slaver og 128.000 italienere (se kort side 109). Endvidere fik Jugoslavien de italienske øer langs kysten samt byen Zara i Dalmatien.

Det frie territorium Trieste, som oprettedes, kom til at omfatte 300 kvadratmiles med en befolkning på 266.000 italienere og 55.000 slaver (se kort side 115). Statuten, der indeholdes i fredstraktatens anneks VI, oprettede en øverste regeringsmyndighed: guvernøren med vidtgående beføjelser. Han skulle efter konsultation med Jugoslavien og Italien vælges af De forenede Nationers sikkerhedsråd for 5 år og være ansvarlig over for dette råd. Traktaten fastsatte, at den første guvernør skulle tiltræde så hurtigt som muligt efter fredens ikrafttræden, d. v. s. 15/9 1947. Indtil da indførtes et provisorisk regime, der fastlagdes i anneks VII. De vigtigste bestemmelser heri var, at militæradministrationen skulle fortsætte i de to zoner A og B, som skabtes af „Morganlinjen" fra 1945. I den nordlige zone A måtte være 5000 amerikanske og 5000 engelske tropper og i den sydlige zone B 5000 jugoslaver. Endvidere fastsattes, at eksisterende love fortsat var gældende, og indtil en særlig mønt var indført, skulle den italienske lire være gyldigt betalingsmiddel indenfor hele det frie territorium.

Endvidere skulle territoriet have et regeringsråd og en folkevalgt forsamling. Endelig fastslog statuten, at guvernøren 90 dage efter fredstraktatens ikrafttræden måtte afgøre, om besættelsestropperne helt eller delvis kunne trækkes tilbage.

7. *Det frie territorium Trieste 1947–1954.*

10/1 1947 vedtog F.N.s sikkerhedsråd at overtage ansvaret for administrationen af det frie territorium. Fra december 1946 havde „de fem store" haft private drøftelser om valg af en guvernør, uden at de dog kunne blive enige om en af de mange kandidater, som blev foreslået. 13/6 1947 forlangte England derfor, at Sikkerhedsrådet skulle diskutere sagen. Efter at Gromyko forgæves havde forsøgt at hindre denne debat, indledte rådet diskussionen 20/6 og nedsatte en komité til at finde anvendelige guvernøremner. 10/9 forelagde komiteen 3 kandidater, men rådet kunne ikke nå til enighed og henviste atter spørgsmålet til drøftelser mellem de permanente medlemmer. Disse måtte imidlertid 18/12 opgive at nå et resultat, hvorefter sikkerhedsrådet opfordrede Italien og Jugoslavien til at indlede direkte forhandlinger.

Disse var dog lige så resultatløse, og i Januar 1948 måtte Rom og Beograd underrette Sikkerhedsrådet om, at forhandlingerne var gået i hårdknude. Jugoslaverne anklagede i rådet England og U.S.A. for at hindre en løsning, fordi de var ved at udbygge Trieste til „en imperialistisk militærbase i Adriaterhavet". 23/1 tog Sikkerhedsrådet atter sagen op, henviste det til „de fem store", men 9/3 måtte det midlertidigt stille forsøget på at finde en løsning i bero, da stormagterne stadig ikke kunne blive enige. Dermed opgav man i realiteten at finde en guvernør.

Da den italienske fredstraktat trådte i kraft 15/9 1947, kunne Triestestatuten derfor ikke træde i kraft, og territoriet forblev delt i 2 zoner under militær administration.

Samme dag indtrådte en alvorlig episode, da en jugoslavisk afdeling efter ordre fra den jugoslaviske kommandant i zone B forsøgte at trænge ind i Trieste, men blev standset af en amerikansk afdeling. Denne affære førte til en skarp noteudveksling mellem U.S.A.-England og Jugoslavien.

I zone A opretholdt den allierede militæradministration i overensstemmelse med bestemmelserne om det provisoriske regime de gældende italienske love. I zone B. indførte jugoslaverne derimod en række administrative, juridiske, fiskale og økonomiske ændringer, som var i strid med fredstraktatens anneks VII og i realiteten gjorde zone B. til en del af Jugoslavien. I oktober 1945 indførtes f. eks. en særlig mønt „yugolira", der i begyndelsen havde samme værdi som den italienske lire, men fra oktober 1946 blev revalueret med 100 %.

Det faktiske sammenbrud i Sikkerhedsrådet af forhandlingerne om valget af en guvernør og de jugoslaviske ændringer i zone B.s struktur bevirkede, at de tre vestmagter besluttede at foreslå en ændring i fredstraktatens bestemmelser om det frie territorium Trieste og tilbagegive Italien suveræniteten. Den franske udenrigsminister Bidault, der vistnok var fader til idéen, gav 20/3 1948 meddelelse herom i en tale i Turin, da han aflagde besøg i Italien i anledning af underskrivelsen af den italiensk-franske toldunion. Samme dag udsendte U.S.A., England og Frankrig en fælles deklaration og opfordrede heri Italien, Rusland og Jugoslavien til forhandling om en tillægsprotokol til fredstraktaten, hvorved det frie territorium ophævedes og indlemmedes i Italien. Motiveringen var de ovenfor nævnte to betragtninger.

Vestmagterne kan næppe have tænkt sig, at de kunne opnå russisk-jugoslavisk medvirken hertil. Den dybereliggende årsag til deklarationen var antagelig de vigtige valg i Italien 18/4, hvor kampen stod for eller imod kommunismen. Vestmagternes erklæring, der viste, at Jugoslavien og Rusland var skyld i udviklingen i Trieste, vakte umådelig opsigt og bidrog antagelig til de Gasperis valgsejr.

22/3 protesterede den jugoslaviske regering mod erklæringen, og 13/4 afviste den russiske regering ligeledes opfordringen til forhandlinger om en tillægsprotokol.

Selvom vestmagterne således ikke var i stand til at gennemføre deres løfte, kunne de dog indenfor den zone, de administrerede, gøre indrømmelser til italienerne. I marts og april 1948 afsluttedes mellem militæradministrationen og den italienske regering overenskomster om valutamæssige, finansielle og postmæssige spørgsmål.

25. juni reorganiserede militærregeringen endvidere den lokale administration efter italiensk praksis, øgede dens beføjelser og tilstræbte nærmere kontakt mellem den og de militære myndigheder.

Jugoslavien protesterede til Sikkerhedsrådet i anledning af den første gruppe aftaler med italienerne og hævdede, at de betød zone A's indlemmelse i Italien. U.S.A. og England afviste anklagerne, og en jugoslavisk resolution, der forlangte overenskomsterne ophævet, blev forkastet.

Jugoslaviens udstødelse af Cominform 28/6 1948 skabte en helt ny situation i Triestespørgsmålet. Mens de kommunistiske lande og partier hidtil havde givet de jugoslaviske krav på Trieste-territoriet deres støtte, indstilledes denne nu totalt. Ikke mindst betød dette en lettelse for de italienske kommuniser, som hidtil havde været i vanskeligheder i deres indre agitation på grund af deres sympati for Tito. De kappedes nu med nationalisterne i at betragte ham som Italiens fjende no. 1. I selve Trieste splittedes kommunisterne efter slovenske og italienske linjer, men den Cominformtro gruppe blev den stærkeste.

Efter bruddet var Rusland ikke længere interesseret i en løsning af Triestespørgsmålet til fordel for Jugoslavien. Lige så lidt ønskede det at gå med til en gennemførelse af den vestlige deklaration af 20/3 1948, hvorved Italien ville få territoriet, men med det resultat, at de Gasperiregeringen blev styrket. Sovjet afviste derfor som nævnt den vestlige deklaration og stillede sig på det standpunkt, at den ordning, der var blevet fastlagt i fredstraktaten, nøje skulle gennemføres, og i F.N.s sikkerhedsråd krævede det en guvernør udnævnt. I Februar 1949 anbefalede det den schweiziske oberst Flückiger, som vestmagterne i september 1947 havde foreslået som kandidat, men nu blev hans kandidatur afvist, og forslaget faldt. Også i de følgende år rejste Sovjetunionen guvernørspørgsmålet, antagelig dog snarere for at skabe vanskeligheder for vestmagterne end i tillid til, at den gordiske knude kunne løses. Også på et helt andet spørgsmål kunne Sovjet anvende Trieste mod vestmagterne. Under disse års langvarige og frugtesløse forhandlinger om en østrigsk fredstraktat, kædede russerne en løsning sammen med gennemførelse af Trieste-ordningen, hvilket vestmagterne naturligvis ikke kunne gå med til uden at krænke deres forbundsfælle Italien på det dybeste og samtidig skabe vanskeligheder for Jugoslavien.

Titos brud med Sovjetunionen og de øvrige Cominformlande bevirkede naturligvis, at vestmagternes holdning overfor ham ændredes. Han blev nu et værdifuldt aktiv i magtkampen med russerne og fik efterhånden både økonomisk og militær støtte fra vest. Denne frontændring i forholdet mellem Tito og de angelsachsiske magter bragte på den anden side disse i vanskelige situationer overfor Italien. Der kunne nu ikke være tale om at genere Tito med deklarationen af 20/3 1948 endsige stilles krav om dens fuldstændige eller delvise gennemførelse mod hans ønske. På den anden side insisterede Italien fortsat på, at dette løfte fra 1948 måtte opfyldes. Gennem tilslutning til den nordatlantiske pagt i April 1949 havde den italienske regering utvivlsomt håbet på øget støtte fra vest i Triestespørgsmålet, også ud fra den betragtning, at dette ville styrke dens stilling i deputeretkammeret og lette gennemførelsen af den atlantiske politik. Den italienske misfornøjelse på grund af de vestlige stormagters omhu for Tito voksede derfor, og de stadig uopfyldte udenrigspolitiske mål udsatte regeringen for stigende kritik i deputeretkammeret.

I denne situation bestræbte vestmagterne sig derfor for at undgå skarpe tilkendegivelser m.h.t. løftet fra 1948, som nu var en alvorlig belastning for deres politik, og søgte at tilvejebringe en afspænding i det italiensk-jugoslaviske forhold for derigennem at muliggøre en direkte ordning mellem Rom og Beograd af Trieste.

I begyndelsen af 1949 indtrådte en afspænding mellem de to lande, efter at der var afsluttet overenskomster om udveksling af fanger, en grænseregulering, handel mellem grænseprovinserne og jugoslavisk betaling af kompensation for nationaliseret italiensk ejendom. Afholdelsen af de første valg i zone A i april, der resulterede i et væsentligt flertal for de partier, som støttede sammenslutning med Italien, medførte dog atter spænding. I anledning af valgkampen holdt den italienske ministerpræsident de Gasperi en tale, hvori han antydede, at han ventede hele det frie territoriums tilbagevenden til Italien, men fremhævede, at det skulle ske ved fredelige og diplomatiske metoder.

7/7 lagde jugoslaverne nyt ved på bålet, da de afskaffede „yugoliren" og indførte dinaren som betalingsmiddel. I en note til F.N.s sikkerhedsråd motiverede Jugoslavien dette skridt, der var en ny etappe på zone B's økonomiske indlemmelse i Jugoslavien, med den engelsk-amerikanske politik i zone A og Italiens misligholdelse af sine forpligtelser til at forsyne zone B med lirer.

Skønt dette brud på statuterne og anklagerne blev skarpt afvist af vestmagterne, begyndte dog nu deres balancegang mellem Rom og Beograd. Da den italienske udenrigsminister Sforza i september var i New York i anledning af drøftelserne i F.N. om de tidligere italienske kolonier, forhandlede han med de tre vestmagter om Trieste og forsøgte at få dem med til en gennemførelse af 1948 løfterne, men blev afvist.

Det første realistiske forsøg på at få konflikten løst under de nye forudsætninger blev gjort af Jugoslaverne. I begyndelsen af 1950 foreslog Tito en deling af territoriet, således at Jugoslavien fik zone B og Italien zone A. Idet han henviste til en samtale, som han havde haft i november 1946 med den italienske kommunist Togliatti om en delingsplan, gentog han også de jugoslaviske ønsker om ved en sådan ordning at få det italienske Gorizia.

England søgte at gribe denne chance for at tilvejebringe en ordning og prøvede på at optræde som mægler. Dets forsøg strandede dog på italienernes stædige krav om opfyldelse af 20/3 1948 deklarationens løfter. I begyndelsen af april blev de offentlige meningsudvekslinger mellem de to parter skarpere og skarpere, antagelig på grund af det kommende valg i zone B. Italienerne henvendte sig til vestmagterne og anmodede dem om at intervenere i Beograd og motiverede dette med en henvisning til formodede jugoslaviske planer om at inkorporere zone B. Vestmagterne gik dog på kattepoter og undgik at tage standpunkt, men beklagede overfor Tito det spændte forhold til Italien, mens de i Rom opfordrede til forsigtighed.

Valgene i zone B 16/4 endte med en stor sejr for den jugoslaviske folkefront, og fire dage efter gentog Tito sit tilbud om direkte forhandlinger, men afvistes atter.

Dette tovtrækkeri fortsatte gennem 1951. Både i Italien og Trieste steg temperaturen kendeligt. I sommeren 1951 førtes en voldsom kampagne i den italienske presse mod militærregeringen i zone A, som beskyldtes for at forfølge italienerne og hindre zonens indlemmelse. I Trieste vedtoges henvendelser til F.N.s sikkerhedsråd om tilslutning til Italien, og 20.–22. marts 1952 udbrød voldsomme demonstrationer, der støttede kravet. Demonstrationerne udviklede sig til anti-engelske og -amerikanske optøjer med sammenstød mellem politi og befolkning. I de følgende dage bredte uroen sig til en række store italienske byer.

I marts 1951 havde de Gasperi aflagt besøg i London og i september i Washington. Resultatet blev dog kun en spagfærdig og teoretisk bekendelse til 20/3 1948 deklarationen. Trieste-urolighederne medførte imidlertid, at vestmagterne gav italienerne nye indrømmelser. På en italiensk-amerikansk-engelsk konference i London afsluttedes 9/5 en overenskomst, hvorved Italien fik kontrollen over den civile administration i zone A, udøvet gennem en italiensk „rådgiver" hos militærkommandanten og en italiensk leder af civile spørgsmål, begge udnævnt af den italienske regering.

Ikke alene Sovjetunionen, men også Jugoslavien protesterede mod Londonkonferencens resultater, der betød, at zone A administrativt indlemmedes i Italien. 15/7 tog den jugoslaviske regering en række modforholdsregler i zone B, udnævnte bl. a. en jugoslavisk „rådgiver" ved militæradministrationen.

Fra midten af 1952 optog Triestespørgsmålet og den jugoslavisk-italienske konflikt en stadig større plads i vestmagternes politik på grund af deres betydning for styrkelsen af NATOs sydlige flanke. Grækenlands og Tyrkiets optagelse i 1951 i den atlantiske alliance udvidede NATO til også at omfatte dele af det østlige Middelhav. I den tillægsprotokol til den oprindelige traktat, som i den anledning blev gennemført, blev zone A inddraget under de områder, som dækkedes af medlemmernes forpligtelser i tilfælde af et „væbnet angreb".

Mens Sovjetunionen og Jugoslavien var allierede, pegede Trieste som et spyd mod Italiens strube, og de engelsk-amerikanske styrker i zone A ville i tilfælde af krig blive tvunget til enten at trække sig tilbage og dermed opgive det værdifulde støttepunkt i Adriaterhavet eller også føre en defensiv kamp uden megen udsigt til held. Jugoslaviens brud med Cominform ændrede i mange

henseender Trieste-områdets militære betydning og stilling. Det var nu muligt at forhindre Rusland i at komme de italienske kommunister til hjælp, Adriaterhavet kunne holdes åbent for allieret skibsfart, den russiske base Albanien ville sandsynligvis blive umulig at holde, og gennem Ljubljana åbningen kunne vestlige og jugoslaviske tropper gå til angreb på Ungarn.

Forudsætningen for en udnyttelse af disse nye fordele i tilfælde af en krig var imidlertid dels et samarbejde mellem Jugoslavien og de to østlige NATO-lande: Grækenland og Tyrkiet og dels, at Trieste-området og dets strategiske bagland blev sikret gennem en jugoslavisk-italiensk militæraftale, hvad enten dette skulle ske gennem jugoslavisk deltagelse i NATO eller ved oprettelse af en snævrere regional aftale. Dette forudsatte en afspænding i de politiske relationer mellem de to lande.

Gennem 1952 foregik den tilnærmelse mellem Jugoslavien, Grækenland og Tyrkiet, som blev fastslået i venskabs- og samarbejdstraktaten af 28/2 1953. Begivenhederne i første halvdel af 1952 gjorde dog en italiensk tilslutning til denne traktat eller en speciel jugoslavisk-italiensk aftale umulig. De vestlige ambassadørers aktivitet i Beograd i august, den amerikanske forsvarsminister Paces besøg i Rom og Beograd og endelig udenrigsminister Edens rejse til Jugoslavien i september styrkede nok forbindelsen mellem Tito og hans nye vestlige venner, men bidrog ikke til at skabe bedre forudsætninger for en jugoslavisk-italiensk overenskomst.

14/9 holdt Tito en tale i Dolensja Toplice, hvori han atter afviste en gennemførelse af 20/3 1948 deklarationen, som, sagde han, Italien ønskede af propagandamæssige og indrepolitiske grunde. Derimod foreslog han et jugoslavisk-italiensk kondominium, hvor guvernøren skiftevis skulle være jugoslav og italiener. Iøvrigt opfordrede han Italien til, hvis man ikke kunne blive enige om dette forslag, da at komme til resultater om andre vigtige spørgsmål f. eks. forsvaret mod aggression.

Da diskussionerne i Italien blev voldsommere i anledning af valgene 7/6 1953, hvorunder Trieste dog ikke havde den samme fremtrædende placering som i 1948, holdt de Gasperi 24/5 en tale i Vittorio Veneto, hvori han bl. a. fastslog, at det var hævet over al diskussion, at byen Trieste skulle være italiensk. Det, som sagen virkelig drejede sig om, var de andre italienske kystbyers skæbne. De Gasperis tale mundede ud i et forslag om en ordning af Triesteterritoriets nationale tilhørsforhold efter sproglige linjer.

8. *Den engelsk-amerikanske deklaration 8/10 1953.*

De stadig voldsommere italiensk-jugoslaviske meningsudvekslinger, der førte frem til deklarationen 8. oktober 1953, begyndte 28/8 med en erklæring i „Yugopress", det officielle jugoslaviske nyhedsbureau, hvori det hed, at Jugoslavien nu så sig tvunget til at tage sin Triestepolitik „under alvorlig undersøgelse" på grund af Italiens afvisning af Jugoslaviens „fredelige holdning". I Rom fortolkedes dette som varsel om snarlig inkorporering af zone B i Jugoslavien. Dagen efter forhandlede den nye ministerpræsident Pella med vestmagternes repræsentanter i Rom og drøftede militære forholdsregler med krigs-

ministeren og generalstabschefen. Skønt Beograd afviste rygterne om okkupationsplaner, gav den italienske regering ordre til troppebevægelser ved den jugoslaviske grænse og flyttede krydseren „Ducca degli Abruzzi" og to destroyers til Venezia. I begyndelsen af september klagede jugoslaverne over grænsekrænkelser og meddelte, at enten måtte de italienske tropper trækkes tilbage eller også tog Jugoslavien lignende forholdsregler. 6/9 holdt Tito en tale i Okroglica, hvori han først tilbagekaldte sit tidligere forslag om et kondominium over det frie territorium, men til gengæld opstillede den mulighed, at selve Trieste blev internationaliseret, mens dets bagland og zone B indlemmedes i Jugoslavien. Han udtalte sig meget skarpt om Italiens politik, som han kaldte „et påskud" til provokationer og „en cirkusforestilling".

Italienerne gav råt for usødet, og 13/9 holdt Pella en tale i Rom, hvori han atter forlangte opfyldelse af 20/3 1948 erklæringen og afviste en yderligere udsættelse. Som en praktisk løsning foreslog han indkaldelse af en 5-magtskonference til forberedelse af folkeafstemning i hele territoriet. Dette forslag blev både tilstillet vestmagterne og Jugoslavien, der dog afviste det med en henvisning til den italienske nationaliseringspolitik i området helt tilbage til 1918. 6/10 foreslog Pella derfor, at kun personer, som var født i territoriet før 1918, og deres efterkommere skulle være stemmeberettigede, men forslaget smagte stadig ikke jugoslaverne.

Temperaturen var nu efterhånden kommet så højt op, at England og U.S.A. ifølge Edens forklaring i Underhuset følte sig tvunget til at tage et drastisk skridt. Allerede 3/9 antydede den amerikanske udenrigsminister John Foster Dulles, at 1948 erklæringen ikke skulle opfattes som en „medernes og persernes lov", et første varsel om en reel angelsachsisk opgivelse af denne politik, der havde skaffet dem så mange ubehageligheder. Uden varsel til hverken italienerne eller jugoslaverne udsendtes 8/10 en deklaration, hvori det hed, at de to regeringer „med stor bekymring" havde fulgt den sidste tids forværring af forholdet mellem Italien og Jugoslavien. Deklarationen nævnte derefter, hvorledes de gentagne gange forgæves havde forsøgt at få gennemført en ordning, ligesom de to stridende parter gensidigt havde forkastet hinandens forslag. Af disse grunde var de to magter ikke længere indstillet på „at have ansvaret for administrationen af zone A". De havde besluttet at bringe militæradministrationen til ophør, trække deres tropper tilbage og i betragtning af zonens „overvejende italienske karakter" overlade administrationen til Italien. Dette skulle ske på den tidligste dato, „der var gennemførlig".

Samtidig med offentliggørelsen af deklarationen blev den jugoslaviske og den italienske regering underrettet. Skønt Pella fik meddelelse om, at vestmagterne med Italiens overtagelse af zone A betragtede spørgsmålet som værende bragt ud af verden, med andre ord en ophævelse af erklæringen af 20/3 1948, udtalte et italiensk kommunique samme dag, at den engelsk-amerikanske erklæring var „et vigtigt skridt mod en endelig løsning" og gentog det tidligere forslag om folkeafstemning i hele territoriet.

Den jugoslaviske regerings reaktion blev vist voldsommere, end London og Washington havde tænkt sig. Dens første erklæring 9/10 kaldte deklarationen en „ensidig krænkelse af fredstraktaten", et brohoved for yderligere italiensk

ekspansion og sluttede med, at den „reserverer sig ret til at anvende passende midler – på basis af F.N.s charter – for at beskytte Jugoslaviens interesser i Trieste-området". I Beograd demonstreredes voldsomt mod de angelsachsiske ambassader og den italienske legation, og dagen efter skærpede Tito den jugoslaviske holdning i en tale i Liskovac. Han erklærede, at italienske troppers indrykning i zone A ville blive betragtet som en aggressionshandling, meddelte at jugoslaviske styrker allerede var rykket ind i zone B, samt at rettighederne ifølge F.N.s charter også omfattede anvendelse af „væbnet magt". Endelig afviste han naturligvis gennemførelse af den nye engelsk-amerikanske politik og foreslog oprettelse af autonome enheder indenfor territoriet med enten italiensk eller jugoslavisk administration.

Næste dag understregede Tito yderligere, at hvis italienske tropper rykkede ind i zone A, ville jugoslaverne gøre det samme.

12/10 tilstillede Tito imidlertid vestmagterne et forslag, der kunne tjene til at afværge den truende krigsfare. Han foreslog indkaldelse af en 5-magtskonference med deltagelse fra U.S.A., England, Italien, Jugoslavien og Frankrig, som ikke var blevet orienteret om udsendelsen af deklarationen 8/10, skønt det var medudsteder af 1948 erklæringen. Pella akcepterede forslaget, men stillede som betingelse, at zone A enten straks blev overtaget af Italien, eller også at Jugoslavien trak sine tropper tilbage fra zone B. Dette afvistes af Beograd. Vestmagterne må iøvrigt allerede på dette tidspunkt være begyndt at vakle, for 17/10 truede Pella med, at han ville demissionere, hvis de trak deklarationen tilbage. 24/10 erklærede italienerne sig parat til at ophæve alle militære forholdsregler, indbefattet afsendelse af 5 divisioner til grænsen, forudsat Jugoslavien gjorde det samme. Dette forslag afvistes af Beogradregeringen. Iøvrigt rejste de italienske militære dispositioner det kildne spørgsmål, om de var i overensstemmelse med Italiens forpligtelser overfor NATO.

12/10 havde Jugoslavien opfordret F.N. til at behandle konflikten som en trusel mod freden. Sovjetunionen lod naturligvis ikke denne chance for at angribe vestmagterne gå til spilde, men indankede også sagen for sikkerhedsrådet, en venlighed mod Jugoslavien, som dette imidlertid afviste. 15/10 foregik debatten i rådet, hvor russerne kritiserede 8/10 deklarationen og forlangte fredstraktaten gennemført og en guvernør udnævnt. En resolution blev dog ikke vedtaget.

I begyndelsen af november indtraf et voldsomt intermezzo i Trieste og Italien. På grund af den spændte situation forbød den engelske kommandant i Trieste general Sir John Winterton anvendelse af det italienske flag på byens rådhus i anledning af festlighederne, der skulle afholdes 3/11 til minde om den italienske landgang i byen i 1918. 4/11 blev der af denne grund demonstreret i byen, og neo-fascistiske bander fra Norditalien fiskede i rørte vande. I de følgende dage fik disse demonstrationer, der rettedes mod England og U.S.A., mere og mere karakter af optøjer, hvorunder 6 blev dræbt ved sammenstød med politiet. 6/11 udbrød anti-engelske og -amerikanske uroligheder i Rom og andre italienske byer, og 8/11 holdt Pella en radiotale, hvori han tog parti for demonstranterne i Trieste og forlangte en undersøgelse af de engelske myndig-

heders optræden, et krav, der skarpt afvistes af den engelske regering. Disse begivenheder bidrog til, at Italien forskertsede en del af den sympati, det havde i England og U.S.A. På den anden side blev det efterhånden klart, at en italiensk ratifikation af traktaten om Europahæren var betinget af i hvert fald gennemførelse af 8/10 deklarationen.

I slutningen af oktober var det klart, at 8/10 deklarationen ikke uden videre kunne gennemføres uden alvorlig fare for krig, og det engelsk-amerikanske diplomati udfoldede under O.E.E.C. mødet i Paris livlige bestræbelser for at få arrangeret en 5-magtskonference. 6/11 forelagde jugoslaverne en plan for U.S.A. og England til „gradvis" ordning af problemet. 18/11 udtalte Pella i deputeretkammeret, at en konference burde beskæftige sig med hele territoriets skæbne, at en folkeafstemning ville være den rimeligste løsning, samt at 8/10 erklæringen måtte være „fast og uigenkaldelig". 23/11 accepterede Italien dog betingelsesløst konferenceplanen, og da Tito 29/11 modererede sit tidligere standpunkt og erklærede sig villig til at trække de jugoslaviske tropper tilbage fra grænsen samtidig med de italienske, afsluttedes 5/12 en overenskomst mellem Beograd og Rom om tilbagetrækningen. Den akute krigsfare var dermed overvundet.

5-magtskonferencen er endnu ikke trådt sammen, og det ville på baggrund af skildringen ovenfor være optimistisk at være sikker på en løsning af dette vanskelige problem. Triestespørgsmålet har alle de elementer i sig, som skal til for at skabe en næsten uløselig konflikt mellem to europæiske lande: historie, økonomi, strategi, prestige og nationalisme. Den sandsynligste løsning er vel, at Italien får zone A og jugoslaverne zone B, hvor svært det end kan blive for begge lande at sluge dette. Hvorvidt en sådan ordning kan skabe et fredeligere forhold mellem Italien og Jugoslavien er et andet spørgsmål, hvis udsigter bl. a. afhænger af behandlingen af mindretallene i de to områder og dernæst, måske det vigtigste, hvorledes den indrepolitiske udvikling bliver i henholdsvis Italien og Jugoslavien. Trieste-spørgsmålet er en illustration af de følger, som imperialistisk magtstræb og overdreven „jordhunger" får. Havde Italien 1919 accepteret „Wilsonlinjen", var udviklingen måske blevet anderledes. Titos holdning til en rimelig deling af Trieste-territoriet har elementer i sig af samme karakter. Europas fred og samling forpestes af en række lignende tilfælde.

Derimod vil en sådan løsning ikke klare Triestes økonomiske fremtid. Som tidligere nævnt blev dets naturlige funktioner som Centraleuropas havn afbrudt i 1918. Alle de vanskeligheder, som dette medførte for byen i mellemkrigsårene, kan konstateres i endnu værre form siden 1945: arbejdsløshed, krise for de traditionelle erhverv, krampagtige forsøg på at skabe nye, baseret på en øjeblikkelig konjunktur. Militæradministrationen har på forskellige måder søgt at mildne vanskelighederne, støttet af finansielle bidrag fra Italien. De grundlæggende problemer er dog ikke løst og kan næppe blive det, selvom mere „normale" forhold indtræder ved en endelig fastlæggelse af byens tilhørsforhold. En holdbar ordning af Triestes økonomiske fremtid hænger sammen med hele det økonomiske liv i Central- og Østeuropa, men dette berører det storpolitiske forhold: øst-vestkonflikten og den orientering, som de kommunistiske landes økonomiske liv og handelsmæssige forhold til udlandet vil få i fremtiden.